

Brussel, 7.10.2020
COM(2020) 620 final

ANNEX 1

BIJLAGE

bij

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT
EN DE RAAD**

**Een Unie van gelijkheid:
strategisch EU-kader voor gelijkheid, integratie en participatie van de Roma**

{SWD(2020) 530 final}

Bijlage 1: Richtsnoeren voor de planning en uitvoering van de nationale strategische kaders voor de Roma

BESTRIJDING VAN ZIGEUNERHAAT

Dankzij het werk van de Alliance against Antigypsyism, het Europees Parlement en de Raad van Europa¹ is er een groeiende consensus dat zigeunerhaat (een specifieke vorm van racisme gericht tegen de Roma) bijdraagt aan de aanhoudende uitsluiting van de Roma. Aangezien zigeunerhaat en uitsluiting tot een vicieuze cirkel leiden, moeten ze samen worden aangepakt. De bestrijding van discriminatie en zigeunerhaat draagt bij tot het succes van integratiemaatregelen, die op hun beurt een grotere openheid en acceptatie in de samenleving bevorderen. De bestrijding van zigeunerhaat en de bevordering van diversiteit en integratie vereisen de deelname van de samenleving als geheel, zowel van Roma- als van niet-Romagemeenschappen. Daarbij moet de positie van de Roma worden versterkt en moeten wijdverspreide (waaronder institutionele) attitudes en gedragingen worden aangepakt. Bij het opstellen van uitvoeringsnormen en het bepleiten van een sterkere nadruk op bestrijding van discriminatie in de strategieën, kunnen organen voor gelijke behandeling geprivilegieerde partners voor de nationale Romacontactpunten (NRCP's) zijn.

De nationale strategische kaders voor de Roma dienen:

- **een op zichzelf staande focus op de bestrijding van zigeunerhaat te omvatten**, teneinde:
 - 1) zigeunerhaat te erkennen en de verantwoordelijkheid te nemen om daartegen op te treden;
 - 2) de historische dimensies van de zigeunerhaat te erkennen, met name de Romaholocaust; het bewustzijn van de geschiedenis van de Roma te vergroten en verzoening te bevorderen;
 - 3) het bewustzijn van de wederzijdse voordelen van diversiteit en inclusie te vergroten; een positief discours te creëren; rolmodellen te stimuleren; steun te verlenen aan ontmoetingen tussen gemeenschappen en aan intercultureel leren om stereotypen en verkeerde informatie over de Roma in het onderwijs, de media, de kunst, de cultuur en de geschiedenis te bestrijden;
 - 4) discriminatie als uiting van zigeunerhaat te bestrijden;
 - 5) haatuitingen en haatmisdrijven te bestrijden als uitingen van zigeunerhaat, en het melden van door vooroordelen ingegeven misdrijven, intimidatie en geweld te bevorderen;
 - 6) de toegang tot de rechter voor slachtoffers van zigeunerhaat en discriminatie te bevorderen;
 - 7) de Roma bewust te maken van hun rechten; en
 - 8) systemische/institutionele/structurele discriminatie² van de Roma te voorkomen en uit te bannen;
- **zigeunerhaat te voorkomen en te bestrijden als een horizontale prioriteit** op alle sectorale beleidsterreinen, teneinde:
 - 1) segregatie, pesten en intimidatie in het onderwijs te bestrijden; onderwijspersoneel bewust te maken;
 - 2) discriminatie op het gebied van (toegang tot) werkgelegenheid te bestrijden en werkgevers bewust te maken;
 - 3) discriminatie bij de toegang tot hoogwaardige gezondheidszorg te bestrijden; parallelle,

¹ [Antigypsyism — a reference paper](#), Berlijn/Boedapest, 2017, [resolutie van het Europees Parlement van 15 april 2015 over de Internationale Dag van Roma – zigeunerhaat in Europa en erkenning door de EU van de herdenkingsdag van de genocide op de Roma tijdens de Tweede Wereldoorlog](#), [verslag van het Europees Parlement over de grondrechtelijke aspecten bij de integratie van de Roma in de EU – bestrijding van zigeunerhaat \(2017/2038\(INI\)\)](#), [resolutie van het Europees Parlement van 12 februari 2019 over de behoefte aan een versterkt strategisch EU-kader voor de nationale strategieën voor integratie van de Roma voor de periode na 2020 en intensivering van de bestrijding van zigeunerhaat](#), [ECRI 2012 General Policy Recommendation No. 13 on combating anti-gypsyism and discrimination against Roma](#), [Raad van Europa, Verklaring van het Comité van Ministers over de toename van zigeunerhaat en racistisch geweld tegen Roma in Europa](#).

² Systematische discriminatie is het gevolg van ongelijkheden die ingebed zijn in de wetgeving, het beleid en de praktijk, vaak niet met opzet, maar als gevolg een reeks institutionele factoren bij het formuleren, uitvoeren en herzien van wetgeving, beleid en praktijk. Zie [Roma and traveller inclusion: towards a new EU framework, learning from the work of equality bodies](#).

- gesegregeerde diensten uit te bannen; mensenrechtenschendingen (zoals gedwongen abortus en gedwongen sterilisatie) te voorkomen; gezondheidswerkers bewust te maken;
- 4) ruimtelijke segregatie te bestrijden; gedwongen huisuitzettingen zonder alternatieve huisvesting te voorkomen; autoriteiten bewust te maken; en
 - 5) regelmatig gegevens over gelijkheid te verzamelen (bijvoorbeeld gegevens over ervaringen met discriminatie en gegevens van organen voor gelijke behandeling over gevallen van discriminatie).

BESTRIJDING VAN MULTIGENERATIONELE ARMOEDE

(met een focus op de bescherming van kinderen en een beter gebruik van EU-middelen)

Het aanpakken van multigenerationele armoede en uitsluiting is van cruciaal belang om de situatie van gemarginaliseerde Roma te verbeteren. Uitsluiting en discriminatie bij de toegang tot onderwijs, werkgelegenheid, gezondheidszorg en huisvesting hebben een negatieve invloed op de ontwikkeling van kinderen, hetgeen op zijn beurt van invloed is op hun toekomstige ouderschap en zo verdere achterstanden voor hun eigen kinderen in de hand werkt. De vicieuze cirkel van uitsluiting en discriminatie zet zich op die manier voort, tenzij er een significante interventie plaatsvindt om deze dynamiek grondig aan te pakken en een betere toekomst voor de volgende generatie te plannen. Daarom moet de **focus op kinderen** liggen en moet die focus over lange tijd worden volgehouden.

De nationale strategische kaders voor de Roma dienen:

- relevante deskundigheid op alle bestuursniveaus te mobiliseren om maatregelen voor de bescherming van kinderen te formuleren; voldoende middelen toe te wijzen voor voor- en vroegschoolse onderwijs, kinderopvang en onderwijs (studiebeurzen, mentorschap, naschoolse opvang), voeding, persoonlijke ontwikkeling en werk met gezinnen;
- deelname aan voor- en vroegschoolse onderwijs en kinderopvang aan te moedigen;
- vrouwen, kinderen en jongeren te beschermen door middel van strategieën ter bestrijding van misdrijven zoals mensenhandel, met inbegrip van alle eventueel daarmee gepaard gaande vormen van uitbuiting (seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting, gedwongen bedelarij en uitbuiting van criminele activiteiten voor schijnhuwelijken die gepaard gaan met dwang en uitbuiting), en hun toegang tot bijstand, ondersteuning en bescherming mogelijk te maken;
- de toegang tot zorg in gezins- en gemeenschapsverband te verbeteren voor mensen met een handicap en kinderen zonder ouderlijke zorg; de maatregelen ter voorkoming van opname in een instelling te versterken door steun te verlenen aan gezinnen in precaire situaties en aan mensen met een handicap;
- de voortzetting op de lange termijn van de steunmaatregelen voor kinderen en hun gezinnen te waarborgen, zodat de omstandigheden voor de volgende generatie kunnen worden verbeterd;
- de planning van financiële steun en investeringen te baseren op een nauwkeurige analyse van de onderliggende oorzaken van de marginalisering (sociaal-economische uitsluiting en discriminatie); gegevens op een meer granulair niveau te verzamelen door het uitvoeren van systematische evaluaties en analyses van de soorten nationale, regionale en lokale interventies die (niet) werken, met inbegrip van de redenen daarvoor, ten behoeve van een beter begrip van de belemmeringen voor integratie; alle belanghebbenden (lokale autoriteiten, maatschappelijk middenveld, Roma-/niet-Romabelanghebbenden met mogelijk uiteenlopende standpunten) bij de analysewerkzaamheden te betrekken;
- het gebruik van EU-middelen in samenwerking met de beheersautoriteiten te analyseren en indien uit de monitoringverslagen blijkt dat de middelen niet doeltreffend zijn gebruikt om de integratiedoelstellingen te bereiken, met de plaatselijke/beheersautoriteiten en belanghebbenden te overleggen om te begrijpen waarom dat het geval is en om gesignaleerde belemmeringen aan te pakken; en
- te zorgen voor een nauwe band tussen de NRCP's en de autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor het toezicht op de EU-middelen; ervoor te zorgen dat het gebruik van EU-middelen voor de Roma

reële mogelijkheden tot participatie creëert en de beoogde impact voor hen heeft in hun dagelijkse leven, in plaats van andere belangen te dienen.

BEVORDERING VAN DE PARTICIPATIE VAN DE ROMA

De deelname van de Roma aan de invulling van overheidsbeleid is een voorwaarde voor gelijkheid en integratie en bevordert een democratisch en efficiënt bestuur. Bij het versterken van de participatie en de positie van de Roma gaat het erom mensen een stem te geven en hen in staat te stellen om op een nieuwe, levensbevestigende manier te handelen. Inclusie opent de weg voor actie en geeft mensen de kans om te participeren. Participatie en het versterken van de positie van de Roma zijn beginselen en processen om de leefomstandigheden en de levenskwaliteit van mensen te verbeteren. Ondersteuning van een zinvolle deelname van de Roma aan beleidsvorming op lokaal, nationaal en EU-niveau is een voorafgaande voorwaarde voor het aanpakken van uitsluiting. Vooral door de Roma geleide maatschappelijke organisaties en maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor de Roma zijn belangrijke actoren. Bij de coördinatie van de ontwikkeling van nationale strategische kaders worden de NRCP's aangemoedigd om participatieve modellen te bevorderen, bijvoorbeeld door het faciliteren van thematische werkgroepen die behoefteanalyses, prioriteiten, streefwaarden en maatregelen op belangrijke gebieden ontwikkelen, nationale, regionale, lokale en niet-gouvernementele actoren bij elkaar brengen en zorgen voor de participatie van de Roma. Deze modellen en structuren kunnen vervolgens worden gebruikt voor het monitoren en evalueren van de uitvoering.

De nationale strategische kaders dienen:

- de verplichte minimumaspecten en -kanalen voor participatie van de Roma bij het ontwikkelen, uitvoeren en monitoren van het beleid en het programmeren van de EU-middelen vast te stellen, onder meer door middel van schriftelijke participatieprotocollen waarin het mandaat (reikwijdte en aard van de betrokkenheid), de samenstelling (beginselen voor de selectie van de leden), de werkmethoden en de verwachte resultaten van de raadplegings- en participatieorganen worden uiteengezet, met het oog op een doeltreffende samenwerking, vertrouwen en verantwoordingsplicht³;
- kansen te creëren om de positie van Romagemeenschappen op lokaal niveau te versterken zodat wat er daar gebeurt, een zaak van deze gemeenschappen wordt en maatregelen worden genomen die uitdrukkelijk gericht zijn op het teweegbrengen van sociale en politieke veranderingen. Het mobiliseren van gemeenschappen moet worden gezien als een doelbewust inclusief en participatief proces waarbij de Romabevolking, lokale autoriteiten en organisaties worden betrokken;
- ervoor te zorgen dat de Roma in al hun diversiteit (met inbegrip van eigen onderdanen en buitenlanders, gemarginaliseerde en geïntegreerde personen, vrouwen, kinderen en jongeren) vertegenwoordigd zijn in beleids- en raadplegingsprocessen;
- lokale acties te verbeteren door een groter aantal professioneel gekwalificeerde Roma in te schakelen om als bemiddelaar op te treden en het aanhoudende gebrek aan vertrouwen tussen de Roma en de meerderheidsgemeenschappen te helpen overwinnen;
- de samenwerking tussen op Roma gerichte en algemene maatschappelijke organisaties te bevorderen, met name organisaties die zich richten op de rechten van kinderen, jongeren en vrouwen;
- gebruik te maken van EU- en andere middelen voor een regelmatige ondersteuning van capaciteitsopbouw (bij onderzoeken naar gelijkheid, participatie, enz.), met name voor maatschappelijke organisaties aan de basis en voor lokale organisaties; en
- *in landen met een aanzienlijke Romabevolking:*
 - positieve actie te bevorderen om de deelname van de Roma aan het nationale en lokale bestuur te vergroten op het gebied van gelijkheid en integratie, onderzoek, enz.; en
 - te overwegen om nationale overkoepelende Romaorganisaties op te richten voor duurzame raadpleging over en deelname aan beleidsdiscussies. Deze organisaties zouden institutionele basissubsidies moeten ontvangen van nationale overheden of reguliere steunfondsen voor

³ Violetta Zentai, Georgeta Munteanu en Simona Torotcoi, [The quality of participation in a post-2020 EU initiative for Roma equality and inclusion](#), deskundigenverslagen die voortbouwen op de toekomstgerichte aspecten van de evaluatie van het EU-kader voor nationale strategieën voor de integratie van de Roma, 2020, blz. 41, 59-60.

maatschappelijke organisaties.

WEERSPIEGELING VAN DE DIVERSITEIT

Het is van cruciaal belang om bij het ontwerpen van de nationale strategische kaders de diversiteit binnen de Romabevolking en -gemeenschappen te erkennen. Het strategisch kader van de EU voor de Roma bevordert het versterken van de positie van Romavrouwen, -jongeren en -kinderen (en Roma met een handicap, oudere Roma, LHBTI+-Roma en Romaburgers die mobiel zijn binnen de EU) teneinde hen in staat te stellen sociaal-economische verschillen te overbruggen, hun rechten ten volle uit te oefenen, hun potentieel te verwezenlijken en actief mee te werken aan verandering.

De nationale strategische kaders voor de Roma dienen:

- de behoeften en de situatie van alle (ook niet-nationale, niet-EU- en staatloze) Roma in kaart te brengen;
- meervoudige en intersectionele discriminatie aan te pakken, aangezien dat soort discriminatie de ernst van de uitsluiting nog vergroot;
- te worden gericht op de meest gemarginaliseerde groepen Roma (aan de hand van integratiemaatregelen en armoedebestrijdingsmaatregelen – zonder andere groepen in een vergelijkbare situatie uit te sluiten), op alle Roma (aan de hand van maatregelen ter bevordering van de participatie) en op Roma en niet-Roma (aan de hand van maatregelen ter voorkoming en bestrijding van zigeunerhaat en discriminatie);
- specifieke doelstellingen en gerichte maatregelen vast te stellen voor Romavrouwen, -kinderen en -jongeren, Romapersonen met een handicap, oudere Roma, Romaburgers die mobiel zijn binnen de EU, staatloze Roma en Roma uit niet-EU-landen (voor zover relevant) en de indicatoren uit te splitsen naar geslacht en leeftijd;
- op alle terreinen rekening te houden met de genderdimensie, met name voor onderwijs, werkgelegenheid, gezondheidszorg, kinderopvang en het bestrijden van (meervoudige) discriminatie, waaronder (huiselijk) geweld en uitbuiting; de participatie te bevorderen en ervoor te zorgen dat de genderdimensie wordt geïntegreerd in de maatregelen;
- de toegang van Romavrouwen tot de rechter te ondersteunen om huiselijk geweld en andere mensenrechtenschendingen te voorkomen/aan te pakken;
- transnationale samenwerking aan te gaan om de uitdagingen en kansen die voortvloeien uit de transnationale mobiliteit van de Roma doeltreffender aan te pakken, waarbij de toegang tot onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting, gezondheidszorg en andere sociale diensten dient te worden gewaarborgd; en
- een eind te maken aan de staatloosheid onder de Roma door te zorgen voor universele geboorteregistratie en toegang tot identiteitsdocumenten, formele procedures voor het vaststellen van de staatloosheid en universele toegang tot diensten.

COMBINATIE VAN ALGEMENE EN GERICHTE BENADERINGEN

Hoewel discriminatie tegen en uitsluiting van Roma een voortgezette doelgerichte aanpak rechtvaardigen, is het de bedoeling om de daadwerkelijke integratie en gelijkheid van de Roma op alle gebieden van het leven te bevorderen. Dat veronderstelt een inclusieve hervorming van het algemene beleid, waarvoor een slimme combinatie van gerichte en algemene benaderingen nodig is. Gericht beleid moet tijdelijk zijn en moet de extra nadelen en discriminatie waarmee de Roma te maken hebben verzachten. Het doel moet expliciet zijn (hoewel niet noodzakelijkerwijs op basis van etniciteit), maar niet exclusief, d.w.z. dat niet-Roma in dezelfde situatie niet mogen worden uitgesloten.

De nationale strategische kaders voor de Roma dienen:

- te beschrijven hoe de specifieke gerichte maatregelen (waarborgen) worden ingezet om de factoren die de toegang van de Roma tot het algemene beleid en de daaraan verbonden voordelen belemmeren, aan te pakken, en hoe het overheidsbeleid inclusiever wordt gemaakt ten aanzien van de Roma;
- de toegang tot rechten en algemene diensten voor de Roma te bevorderen met extra gerichte steun, maar zonder permanente parallelle structuren te creëren;
- de interventie geografisch te richten om ervoor te zorgen dat rekening wordt gehouden met de plaatselijke omstandigheden; geografische en op een sociale groep gerichte maatregelen (bijvoorbeeld om extreme armoede aan te pakken) te combineren en ervoor te zorgen dat deze de Romabevolking bereiken;
- *in landen met een aanzienlijke Romabevolking:*
 - belangrijke algemene beleidsmaatregelen te onderwerpen aan een screening/audit om het effect ervan op de gelijkheid en de integratie van de Roma te beoordelen;
 - uiteen te zetten hoe de EU-middelen zullen worden gebruikt voor een inclusieve hervorming van algemeen beleid (bijvoorbeeld desegregatie in het onderwijs of op het gebied van huisvesting) en voor gerichte actie; en
 - regelingen te treffen voor het opnemen van gelijkheid, integratie en participatie van de Roma in het algemene beleid op regionaal en lokaal niveau.

SCHAALVERGROTING VAN DE MAATREGELEN OM DE ONEVENREDIGE GEVOLGEN VAN CRISES VOOR DE ROMA TE VOORKOMEN/BEPERKEN

Alle belangrijke uitdagingen waarmee de EU momenteel wordt geconfronteerd (met inbegrip van de COVID-19-pandemie, klimaatverandering en de groene en digitale transitie) hebben een impact op het gebied van de gelijkheid en integratie van de Roma. Met name dient ervoor te worden gezorgd dat gediscrimineerde en gemarginaliseerde groepen, met name bij de Roma, niet gedwongen worden een onevenredig groot deel van de last van crises en transitie te dragen en dat noodmaatregelen en groeistrategieën op de langere termijn gerichte extra integratiesteun omvatten. Belangrijk is dat er lering wordt getrokken uit de COVID-19-pandemie, die gemarginaliseerde Romagemeenschappen onevenredig zwaar heeft getroffen en heeft blootgesteld aan uitermate ernstige gevolgen op het vlak van gezondheid (op korte termijn) en de economie (op de middellange en lange termijn). De nationale strategische kaders voor de Roma moeten helpen om de gevolgen van de COVID-19-pandemie te beperken en ons beter uit te rusten om in de toekomst met een dergelijke situatie om te gaan.

De nationale strategische kaders voor de Roma dienen:

- een doelmatige gegevensverzameling en monitoring van sociaal-economische effecten (naar leeftijd, geslacht en medische behoefte) te plannen om te zorgen voor doeltreffende en op maat gesneden beleidsmaatregelen die een respons bieden op de bestaande/toekomstige pandemieën;
- rekening te houden met de behoeften op korte, middellange en lange termijn en de belanghebbenden te betrekken bij de ontwikkeling en uitvoering van maatregelen;
- de inspanningen van de lokale autoriteiten te ondersteunen om de onmiddellijke behoeften van Romagemeenschappen aan te pakken (bijvoorbeeld toegang tot onderdak, met inbegrip van voedsel en water, toegang tot kosteloze gezondheidsdiensten en financiële steun voor Romagezinnen in een precaire economische situatie);
- voorrang te geven aan inspanningen om de structurele ongelijkheden en het gebrek aan toegang tot basisdiensten en infrastructuur voor de Romagemeenschappen aan te pakken;
- ervoor te zorgen dat de maatregelen en/of acties met behulp van EU-middelen en nationale financiering de meest gemarginaliseerde en achtergestelde gemeenschappen bereiken en tegemoetkomen aan hun behoeften;
- de toegang tot veilig en schoon drinkwater voor de Roma te bevorderen⁴;
- de toegang tot sanitaire voorzieningen te verbeteren en de continuïteit van de basisnutvoorzieningen in geval van een pandemie te waarborgen;
- de kennis op het gebied van gezondheid te bevorderen onder de Romabevolking;
- de verspreiding van nauwkeurige, duidelijke en op feiten gebaseerde informatie en bewustmakingscampagnes te bevorderen als doeltreffende instrumenten tegen discriminatie en vreemdelingenhaat;
- te voorzien in een regelmatige monitoring van de milieuomstandigheden en -risico's die specifiek van invloed zijn op achtergestelde Romagemeenschappen, en maatregelen te nemen om gevaarlijke of onhygiënische omstandigheden te verhelpen; en
- de samenhang te bevorderen tussen nood- en herstelmaatregelen en algemene initiatieven zoals de "Green Deal", digitalisering, de Europese pijler van sociale rechten, de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling, het Europees Semester en algemene strategieën, programma's en hervormingen.

⁴ De [drinkwaterrichtlijn](#) (overweging 31; artikel 16) verplicht de lidstaten rekening te houden met de specifieke situatie van minderheidsculturen, zoals Roma en Travellers, ook als zij sedentair leven, door de nodige maatregelen te nemen om hun toegang tot voor menselijke consumptie bestemd water te verbeteren.

ZORGEN VOOR DIGITALE INCLUSIE

Toen scholen, universiteiten en kantoren dicht gingen door de COVID-19-pandemie, werd het internet een reddingsboei. De massale verschuiving naar onlineonderwijs en telegeneeskunde, enz. was gebaseerd op de veronderstelling dat iedereen toegang tot internet had. De crisis heeft echter schokkende [wereldwijde verschillen](#) in online en afstandsonderwijs aan het licht gebracht. De Roma wonen vaak in plattelandsgebieden, gebieden die nog steeds achterlopen wat toegang tot zeer snelle breedbandinfrastructuur betreft. Voor gemarginaliseerde Roma die nauwelijks of helemaal geen toegang tot IT-infrastructuur of digitale vaardigheden hebben, heeft de impact van de pandemie diepgewortelde structurele ongelijkheden aan de oppervlakte gebracht, die zich vertalen in het risico dat Romakinderen onderpresteren en achterblijven in hun schoolwerk en dat volwassenen verstoken blijven van realtime-informatie en baankansen. De onderliggende uitdagingen die verband houden met ongelijkheid, discriminatie en uitsluiting in het digitale tijdperk moeten worden aangepakt om ervoor te zorgen dat niemand achterblijft. De succesvolle invoering van digitale technologieën en de veerkracht en sociale rechtvaardigheid van Europa zijn afhankelijk van de toegang tot de noodzakelijke infrastructuur en digitale vaardigheden.

De nationale strategische kaders voor de Roma dienen:

- de digitale uitsluiting van de Roma aan te pakken door toegang te bieden tot digitale technologieën, met name toegang tot en ondersteuning voor online en afstandsonderwijs wanneer onderwijs- en opleidingsinstellingen gesloten zijn, zoals tijdens de COVID-19-pandemie;
- synergieën te stimuleren met andere beleidsinitiatieven (met name op het gebied van online openbare diensten, e-overheidsdiensten en commerciële diensten) teneinde de bruikbaarheid van openbare diensten te verbeteren en een inclusieve e-overheid te bevorderen, met behulp van specifieke maatregelen om openbare diensten aan de Roma te verlenen en de Roma met die diensten te verbinden, met bijzondere aandacht voor plattelandsgebieden;
- de digitale vaardigheden en competenties⁵ van de Roma te vergroten door:
 - 1) de toegang tot digitale apparatuur en netwerkverbindingen (bv. openbare internettoegangspunten in achterstandsgebieden) te verbeteren;
 - 2) de digitale basisvaardigheden en -competenties te stimuleren in het kader van een leven lang leren, en de desbetreffende opleiding aan te bieden;
 - 3) de kwaliteit van het gebruik van en de participatie van de Roma in de informatiemaatschappij te verbeteren; en
 - 4) te bevorderen dat discriminerende praktijken bij de toegang tot en het gebruik van onlinediensten worden gemeld;
 - 5) initiatieven op het gebied van digitale geletterdheid in te bedden in de lokale sociaal-economische context en deze initiatieven aan te passen aan de specifieke behoeften en omstandigheden van de Romagemeenschappen;
 - 6) initiatieven op het gebied van digitale geletterdheid⁶ aan te moedigen en te ondersteunen:
 - die de motivatie en het bewustzijn met betrekking tot het gebruik van het internet stimuleren;
 - die betaalbaar en duurzaam zijn;
 - waarvan de inhoud en werkwijze zijn aangepast aan de Roma (nieuwe onderwijsmethoden, informeel leren, enz.); en
 - die toegankelijk en bruikbaar zijn;
- het gebruik van digitale oplossingen voor de gezondheidszorg te stimuleren, zowel voor patiënten

⁵ Het [kader inzake digitale competenties voor burgers](#) onderscheidt vijf componenten van digitale competentie: informatie- en datageletterdheid, communicatie en samenwerking, het creëren van digitale inhoud, veiligheid en probleemoplossing.

⁶ Het [kader inzake digitale competenties voor burgers](#) definieert informatie- en datageletterdheid of digitale geletterdheid als de capaciteit om informatiebehoeften duidelijk te omschrijven, digitale data, informatie en inhoud te lokaliseren en op te vragen, de relevantie van de bron en de inhoud ervan te beoordelen, en digitale data, informatie en inhoud op te slaan, te beheren en te organiseren.

als voor zorgverleners, om de continuïteit van de zorg en veilige behandelmethoden te waarborgen;
en

- de strategische kaders voor digitale inclusie opnieuw bekijken om de door de Roma ervaren belemmeringen te beoordelen.

ZORGEN VOOR MILIEURECHTVAARDIGHEID

De milieudiscriminatie⁷ waarmee talrijke Romagemeenschappen worden geconfronteerd krijgt inmiddels publieke aandacht. De onevenredige gevolgen van deze lang verwaarloosde realiteit hebben zich gemanifesteerd tijdens de COVID-19-pandemie, toen gemarginaliseerde gemeenschappen kwetsbaarder bleken te zijn voor besmetting en andere daarmee samenhangende gezondheidsrisico's. Die gezondheidsrisico's worden nog verergerd door gebrekkige levensomstandigheden en segregatie, waardoor de sociaal-economische uitsluiting van de Roma nog verder verscherpt.

De nationale strategische kaders voor de Roma dienen:

- milieudiscriminatie te erkennen en aan te pakken, met name omdat deze discriminatie gemarginaliseerde Romagemeenschappen in gesegregeerde gebieden treft (als uiting van zigeunerhaat); inzicht te verschaffen in de wijze waarop milieudiscriminatie en een gebrek aan milieudiensten gemarginaliseerde Roma dwingen te leven in gebieden waar het milieu is aangetast;
- te focussen op toegang tot water, adequate sanitaire voorzieningen, afvalinzameling en -beheer, en in te gaan tegen de aanhoudende ruimtelijke segregatie, als oorzaak van milieudiscriminatie op het gebied van huisvesting en essentiële voorzieningen;
- de ontoereikende toegang van de Roma tot groene woongebieden met een recreatieve waarde aan te pakken;
- milieugerelateerde gezondheidsrisico's te voorkomen en de impact van blootstelling aan vervuiling en verontreiniging op de gezondheid aan te pakken; en
- de gezondheid en veiligheid op het werk te waarborgen voor Roma die in minder gunstige milieuomstandigheden werken.

⁷ De Roma worden gediscrimineerd op milieugebied omdat zij in gesegregeerde nederzettingen leven onder ecologisch gevaarlijke omstandigheden (naast afvalstortplaatsen, op verlaten industrieterreinen of in overstromingsgevoelige gebieden) en verstoken zijn van elementaire milieubehoefte, zoals water en afvalbeheer. Zie [Pushed to the wastelands: environmental racism against Roma communities in central and Eastern Europe](#). Voor een toelichting van de concepten en documenten, zie de [website](#) van het Energy Justice Network.

BEVORDERING VAN (BEWUSTMAKING VAN) DE KUNST, DE GESCHIEDENIS EN DE CULTUUR VAN DE ROMA

De kunst, geschiedenis en cultuur van de Roma vormen een integraal onderdeel van onze Europese en nationale landschappen. Door de eeuwen heen is het beeld van de cultuur en de identiteit van de Roma echter geromantiseerd en stereotiep weergegeven, waardoor de Romagemeenschappen maatschappelijk nog meer zijn vervreemd. Culturele erkenning moet worden opgebouwd op basis van een Romadiscours.

De nationale strategische kaders voor de Roma dienen:

- de bijdrage van de kunst en cultuur van de Roma aan het nationale en Europese erfgoed, alsook de aanspraken van de Roma daarop, te erkennen en onder de aandacht te brengen;
- ondersteuning te verlenen aan platforms die contacten tussen Roma en niet-Roma op lokaal niveau bevorderen via het stimuleren van traditionele en moderne Romakunst, -ambachten en -cultuur en kennis over de geschiedenis van de Roma bevorderen;
- in samenwerking met mediabedrijven bewustmakingsactiviteiten te bevorderen ter ondersteuning van een identiteit en cultureel erfgoed van de Roma die door hen zelf zijn gecreëerd;
- vooroordelen en stereotypen met betrekking tot de Roma te bestrijden;
- de datum 2 augustus aan te wijzen als Europese dag voor de herdenking van de Romaholocaust, als eerbetoon aan de slachtoffers van de genocide op de Roma in de Tweede Wereldoorlog;
- een geïntegreerde aanpak van de herdenking van de holocaust te bevorderen door het lot van de Roma te herdenken op de internationale herdenkingsdag van de holocaust (27 januari, de dag waarop het concentratiekamp Auschwitz-Birkenau werd bevrijd);
- Romagemeenschappen te integreren in het nationale culturele discours door Romakunst, -geschiedenis en -cultuur op te nemen in collecties van nationale archieven, musea en permanente tentoonstellingen; passende middelen toe te wijzen voor de bescherming, het behoud en de ontwikkeling van kunst en cultuur van de Roma, onder meer door de bevordering van festivals;
- de taal en de geschiedenis van de Roma op te nemen in de schoolcurricula en schoolboeken voor zowel Roma- als niet-Romastudenten; multiculturele bewustmakingsactiviteiten en -campagnes op scholen te bevorderen; en
- lokale Romaondernemers en -zelfstandigen die de tradities en de cultuur van de Roma kansen te geven om hun positie te versterken, en hen te ondersteunen.

BEVORDERING VAN SOCIALE INNOVATIE EN BELEIDSEXPERIMENTEN

Sociale innovatie en beleidsexperimenten zijn nieuwe benaderingen op het gebied van sociale verandering. Deze benaderingen richten zich op ideeën, praktijken en initiatieven die op de verschillende niveaus van een systeem werken als katalysator om een diepgaande verschuiving en blijvende positieve effecten teweeg te brengen. Dit maakt ze geschikt als instrumenten om de gelijkheid, inclusie en participatie van de Roma te bevorderen en de positie van de Roma te versterken.

In het EU-beleid wordt onder "sociale innovatie" verstaan: activiteiten waarvan zowel de doelstellingen als de middelen sociaal zijn en die verband houden met de ontwikkeling en uitvoering van nieuwe ideeën (met betrekking tot producten, diensten en modellen) die in sociale behoeften voorzien en tegelijk nieuwe sociale betrekkingen of samenwerkingsverbanden creëren en zo de samenleving ten goede komen en haar handelingscapaciteit vergroten⁸. Met "sociale experimenten" wordt bedoeld op beleidsmaatregelen die innovatieve oplossingen voor sociale behoeften aandragen en op kleine schaal worden uitgevoerd onder omstandigheden die het mogelijk maken de effecten ervan te meten, alvorens ze – wanneer de resultaten overtuigend zijn – onder andere omstandigheden of op grotere schaal worden uitgevoerd⁹.

De nationale strategische kaders voor de Roma dienen:

- het ontstaan van nationale allianties voor leren en innovatie met het oog op integratie te ondersteunen – door actoren uit het hele ecosysteem samen te brengen (relevante beroepsorganisaties van Roma in samenwerking met het bedrijfsleven/de industrie, sociale starterscentra en netwerken van veranderaars, ambassades, onderzoeksorganisaties);
- gezamenlijke co-creatieprocessen op te zetten met nationale/regionale belanghebbenden, filantropen en organisaties met een maatschappelijk doel, om de behoeften, de beschikbare middelen en de mogelijkheden voor gezamenlijke systematische actie vast te stellen (onder meer met beschikbare adviesondersteuning van de EU);
- steun te verlenen voor het opstarten van resultaatgerichte projecten op belangrijke gebieden van sociale dienstverlening (toegang tot huisvesting, nutsvoorzieningen, openbare basisinfrastructuur en -diensten, enz.);
- de kennis over werkbenaderingen met betrekking tot de verschillende thema's/sectoren te verzamelen en als katalysator te gebruiken, en daarbij belangrijke actoren uit de verschillende sectoren (overheid, particuliere sector maatschappelijk middenveld) aanzetten tot en uitrusten voor gezamenlijke samenwerking;
- te experimenteren met sociaal beleid (bv. het aanbieden van een gegarandeerd basisinkomen) om modellen te genereren en alternatieve mechanismen voor de verstrekking van sociale uitkeringen te testen;
- onderzoek te doen naar de mobilisering van particulier kapitaal en de bundeling van middelen met bijvoorbeeld filantropische organisaties via mogelijke matchingregelingen, om tegemoet te komen aan behoeften van de meest kwetsbare personen waaraan nog niet is tegemoetgekomen;
- de mogelijkheden na te gaan van nieuwe diensten- of leveringsmodellen en van uitgebreidere voorziening door middel van resultaatgerichte partnerschappen;
- het bundelen en integreren van gerichte en flexibele financiering te ondersteunen; en
- de oprichting van kenniscentra voor sociale innovatie te ondersteunen (in het kader van transnationale ESF+-activiteiten) en deze centra opdracht te geven om de behoeften op het gebied van integratie van de Roma te ondersteunen.

⁸ Artikel 2, punt 16, van het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende het Europees Sociaal Fonds+ (2018/0206 COD), ([COM\(2018\) 382 final](#) van 30.5.2018).

⁹ Zie artikel 2, punt 17, van het reeds genoemde voorstel.